

4. Ukazatele kohortní plodnosti

Ze sčítání lidu, domů a bytů 2021 byly opět po deseti letech dostupné unikátní údaje týkající se plodnosti žen. Vycházely z odpovědí na otázku na počet živě narozených dětí ženám 15letým a starším (otázka B7 na formuláři pro osoby). Z těchto údajů bylo možné vypočítat ukazatele generační plodnosti, včetně ukazatele tzv. konečné plodnosti, jež udává průměrný počet živě narozených dětí za celé reprodukční období ženy, které je obvykle stanoveno na věkové rozmezí 15–49 let¹.

Nevýhodou generačního přístupu k plodnosti je kromě dostupnosti dat pouze ze sčítání, tzn. v desetiletých intervalech, je i úmrtnost žen v reprodukčním věku. Výsledky za určitou generaci žen mohou být zkresleny tím, že část z nich se sčítání nedožila. To je potřeba mít na paměti zejména u nejstarších generací².

4.1 Konečná plodnost podle roku narození žen

Různé generace žen prožily své reprodukční období v jiných historických obdobích, jež se lišila politickými a zejména ekonomickými podmínkami, které měly vliv na jejich konečnou plodnost. Konečná plodnost je ovšem ve srovnání s úhrnnou plodností mnohem stabilnější ukazatel a odlišnosti podle ročníku narození ženy tudíž nejsou tak výrazné. Rozdíl mezi konečnou plodností generací 1927–1931 a 1971 byl okolo 0,17 dítěte na jednu ženu. Konečná plodnost nejstarších žijících generací žen narozených v letech 1927–1931 dosáhla úrovně 2,04 dětí na jednu ženu. Na podobné úrovni je také konečná plodnost žen narozených ve 30. letech a v první polovině 40. let 20. století (výjimkou byly mírně vyšší hodnoty u generací 1939 a 1940 s 2,05, resp. 2,06 dětmi na jednu ženu, které byly pravděpodobně důsledkem slibovaných, ale nerealizovaných propopulačních opatření z let 1963 a 1964).

Graf 24 Konečná plodnost podle roku narození žen, 2021



Pozn. Průměrný počet dětí na 1 ženu se zjištěným počtem dětí a za generace žen s ukončenou reprodukcí. Nejstarší generace jsou z důvodu nízkého počtu žen agregované do 5letých skupin.

Konečná plodnost žen narozených v dalších letech začala opět růst (generace 1950 měla úroveň konečné plodnosti 2,09). Mezi generacemi žen narozenými mezi roky 1945 a 1950 vzrostla konečná plodnost o zhruba 0,05 dítěte na ženu. Na tento nárůst měla vliv propopulační opatření realizovaná zejména v 70.

¹ Ženám 50letým a starším se v roce 2021 živě narodilo pouze 11 dětí.

² V SLDB 2011, kdy ženám narozeným v letech 2017–2021 bylo mezi 90 a 94 lety, byla zjištěna konečná plodnost na úrovni 2,14 dítěte na jednu ženu; v roce 2021 už se jednalo o ženy 100 až 104leté a jejich konečná plodnost činila 2,01 dítěte na jednu ženu dané generace.

letech, která spočívala například ve výhodných novomanželských půjčkách, lepší dostupnosti bydlení pro rodiny s dětmi, zvýšení přídávků na děti (zejména druhého a třetího pořadí), prodloužení mateřské dovolené či zavedení rodičovského příspěvku. Od generací narozených v 50. letech 20. století došlo k poklesu konečné plodnosti, protože mnohá propopulační opatření se vyčerpala a ztratila svou hodnotu. Dostupnost bydlení navíc stále nebyla ideální. Generace žen narozených v roce 1962 a později měly již v průměru méně než dvě děti. Šlo o první hodnoty nižší než dvě děti na jednu ženu u generací s ukončenou reprodukcí od sčítání 1930, kdy se plodnost žen poprvé zjišťovala.

4.2 Kohortní plodnost podle věku žen a počtu narozených dětí

Celkový počet žen 15letých a starších mezi sčítáními 2011 a 2021 pokles o téměř 90 tisíc, počet žen v reprodukčním věku (15–49 let) však poklesl o více než 216 tisíc (viz. tab. 25). Úbytek v celkovém počtu živě narozených dětí (o 35,7 tisíc) byl důsledkem nejen méně početné populační základny, ale rovněž nižší intenzity plodnosti. Největší propad intenzity plodnosti byl zaznamenán u žen ve věku 30–39 let. Zatímco v roce 2011 připadlo na jednu ženu ve věku 30–34 let 1,25 dítěte, o deset let později to byl jen 1,10 dítěte, u žen 35–39letých došlo k poklesu plodnosti z 1,71 dítěte na 1,54 dítěte na jednu ženu. Zatímco ve sčítání 2011 měly ženy s ukončenou plodností (50leté a starší) plodnost vyšší než 2 děti na jednu ženu, ve sčítání 2021 byla plodnost žen ve věku 50–59 let nižší než 2 děti na jednu ženu a až u žen 60letých a starších přesahovala hranici dvou dětí na ženu. Vyšší počet živě narozených dětí zjištěných ve sčítání 2021 ve srovnání se sčítáním 2011 byl zjištěn ve věkové skupině 65letých a starších, kam se přesunula silná poválečná populace žen, která rodila převážně v 70. letech 20. století v období tzv. „Husákových“ propopulačních opatření. Jejich dcerám, narozeným právě v 70. letech, bylo v době sčítání 40–49 let, a i jejich početná základna je důvodem, proč je ve věkových skupinách 40–44 let a 45–49 let vyšší počet živě narozených dětí než ve sčítání 2011.

Tab. 25 Ženy, počet živě narozených dětí a plodnost žen, 2011 a 2021

Věková skupina	Celkový počet žen		Počet živě narozených dětí		Generační plodnost ¹⁾	
	2011	2021	2011	2021	2011	2021
15–19	280 506	238 290	4 804	3 243	0,02	0,01
20–24	330 311	231 724	49 315	36 974	0,16	0,16
25–29	351 071	290 569	181 845	158 360	0,55	0,55
30–34	421 879	333 508	506 194	362 492	1,25	1,10
35–39	432 858	347 389	722 593	528 735	1,71	1,54
40–44	342 185	414 631	628 477	716 668	1,87	1,75
45–49	340 530	426 913	650 599	778 224	1,94	1,84
50–54	331 361	337 187	656 459	634 378	2,02	1,90
55–59	383 759	331 655	778 273	646 349	2,06	1,96
60–64	390 919	315 642	796 868	614 924	2,06	2,03
65+	980 711	1 244 673	1 987 090	2 453 583	2,05	2,06
Celkem	4 601 815	4 512 181	6 969 668	6 933 930	1,58	1,57

Pozn. 1) Průměrný počet dětí na 1 ženu se zjištěným počtem dětí.

Postupně se do reprodukčního věku dostávají ženy narozené v polovině 90. let, kdy byla nejnižší zaznamenaná úroveň plodnosti v historii České republiky³. Úroveň plodnosti nejmladších věkových skupin, do kterých v době sčítání ženy narozené od poloviny 90. let do poloviny prvního desetiletí nového tisíciletí patřily (15–19 let, 20–24 let a částečně také do skupiny žen ve věku 25–29 let), byla na obdobné úrovni jako u stejných věkových žen před deseti lety (viz. tab. 25).

Mezi sčítáními 2011 a 2021 došlo k nárůstu podílu žen, jimž se narodily dvě děti, a to ze 42,5 % na 43,2 % (viz. tab. 26), naopak žen s jiným počtem dětí (0, 1 a 3 či více dětmi) ubylo. K nárůstu podílu žen se dvěma dětmi však došlo pouze u věkových skupin 20–24 let, 60–64 let a u 65letých a starších žen, zatímco ve zbytku věkové struktury se zastoupení žen se dvěma dětmi snížilo, nejmarkantněji ve věku 30–39 let.

³ Úhrnná plodnost pod hranicí 1,3 dítěte na jednu ženu, která představuje hranici tzv. lowest-low fertility, byla v ČR zaznamenána v letech 1995 až 2005. V letech 1995–2004 se ročně živě narodilo méně než 100 tisíc dětí.



Zatímco v roce 2011 měla nadpoloviční většina žen právě dvě děti od věkové skupiny 35–39 let (s výjimkou 65letých a starších žen), o deset let to platilo pro ženy ve věku 40–44 let a starší. Naopak u bezdětných došlo k nárůstu podílu v celém věkovém spektru s výjimkou nejstarších žen (65letých a starších), nejvýrazněji se podíl bezdětných zvýšil ve věkových skupinách 30–34letých a 35–39letých žen. Zatímco ve věku 15–34 let došlo k úbytku podílu žen s jedním dítětem, a to zejména ve prospěch bezdětných žen, podíl žen s jedním dítětem se u žen ve věku 35–64 let zvýšil. Částečně to může v důsledku posunu začátku rodičovství do vyššího věku, kdy některé ženy nejsou schopné naplnit své ambice, co se počtu dětí týká. Podíl žen se třemi a více dětmi se mezi sčítáními 2011 a 2021 snížil, nejvíce ve věkových skupinách 50–54letých a 55–59letých žen, tedy u žen s již ukončenou reprodukcí. K mírnému nárůstu došlo u žen ve věku 15–34 let.

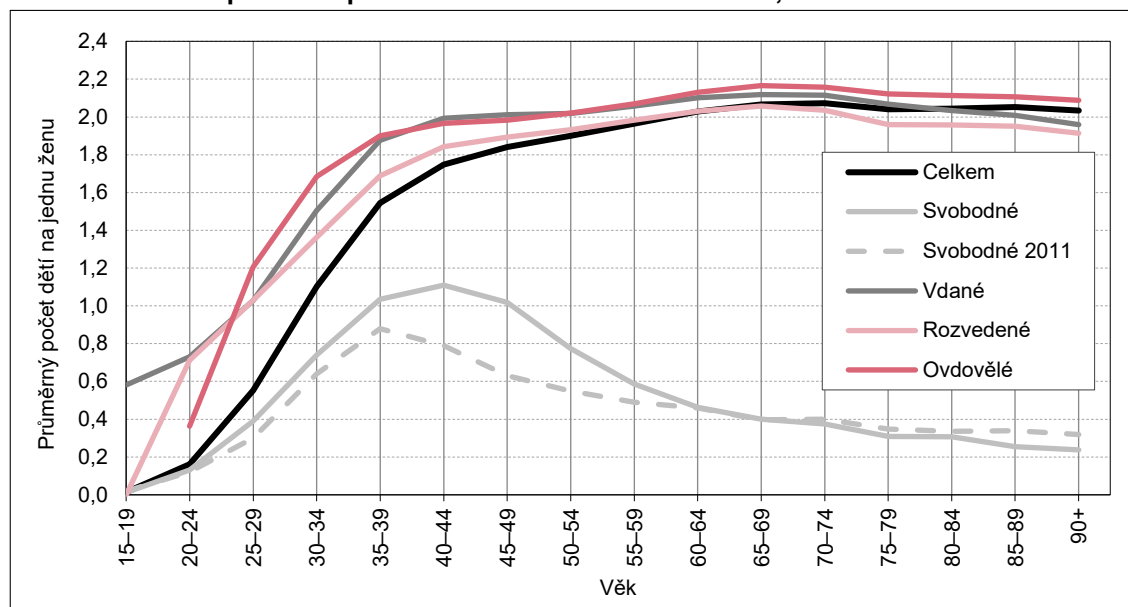
Tab. 26 Podíl žen se zjištěným počtem dětí podle počtu živě narozených dětí (%), 2011 a 2021

Věková skupina	2011				2021				2021 - 2011			
	0	1	2	3+	0	1	2	3+	0	1	2	3+
15–19	98,1	1,6	0,2	0,0	98,8	1,0	0,1	0,0	0,7	-0,6	-0,1	0,0
20–24	87,0	10,2	2,3	0,4	87,8	9,0	2,5	0,6	0,8	-1,2	0,2	0,2
25–29	61,3	25,1	11,7	2,0	62,2	24,0	11,2	2,6	0,9	-1,1	-0,5	0,6
30–34	26,0	31,4	36,2	6,4	34,2	30,2	29,0	6,5	8,2	-1,2	-7,2	0,1
35–39	11,0	24,2	51,4	13,4	18,6	24,8	44,1	12,4	7,6	0,6	-7,3	-1,0
40–44	7,2	21,3	54,3	17,3	12,1	21,9	50,3	15,7	4,9	0,6	-4,0	-1,6
45–49	6,3	18,4	56,1	19,2	8,8	21,4	52,6	17,2	2,5	3,0	-3,5	-2,0
50–54	5,7	15,6	56,9	21,9	7,0	20,8	53,9	18,3	1,3	5,2	-3,0	-3,6
55–59	5,2	14,4	56,7	23,7	5,9	18,1	56,1	19,9	0,7	3,7	-0,6	-3,8
60–64	4,9	15,1	55,8	24,2	5,2	15,2	57,3	22,3	0,3	0,1	1,5	-1,9
65 a více	5,6	19,5	49,7	25,1	4,9	16,0	54,9	24,3	-0,7	-3,5	5,2	-0,8
Celkem	22,6	18,8	42,5	16,1	22,5	18,6	43,2	15,7	-0,1	-0,2	0,7	-0,4

4.3 Kohortní plodnost podle rodinného stavu a věku žen

Analýza kohortní plodnosti podle rodinného stavu z dat sčítání lidu má pouze omezenou vypovídací schopnost. Počty živě narozených dětí jsou totiž vázány na aktuální rodinný stav matky v době rozhodného okamžiku sčítání. Rodinný stav matky při narození dítěte se v rámci sčítání lidu nezjišťuje, a tak pouze u svobodných žen platí, že se jim děti skutečně narodily za svobodna.

Graf 25 Kohortní plodnost podle rodinného stavu a věku žen, 2021



Rodinný stav nebyl zjištěn u 21,2 tisíc žen ve věku 15 a více let (0,5 % z celkového počtu žen ve věku 15 a více let), z nichž 3,5 tisíce nevyplnilo ani údaj o počtu živě narozených dětí. Plodnost této nevelké skupiny

žen tak není možné hodnotit. Z žen se zjištěným rodinným stavem jich na otázku týkající se počtu živě narozených dětí neodpovědělo 2,1 % z nich. Častěji neodpověděly ženy ovdovělé (3,8 %) a rozvedené (2,5 %), což vychází ze skutečnosti, že ženy ve vyšším věku na tuto otázku neodpověděly ve větší míře než ostatní (4,2 % žen 65letých a starších a 4,0 % žen ve věku 60–64 let).

Nejnižší kohortní plodnost mají svobodné ženy, a to ve všech věcích (viz. graf 25). Oproti roku 2011 se úroveň kohortní plodnosti svobodných zvýšila a její vrchol se přesunul z věkové skupiny 35–39 let do věku 40–44 let. Nejvyšší nárůst kohortní plodnosti svobodných byl však zaznamenán ve věkové skupině 45–49letých žen. Na svobodnou ženu ve věku 35–49 let připadlo více než 1 dítě. Vzrostla nejen intenzita plodnosti svobodných žen, ale také jejich počet, a to ve všech věkových skupinách s výjimkou těch nejmladších (15–29 let; viz. tab. 27). Největší nárůst byl zaznamenán ve věkových skupinách 40–44 a 45–49 let, v nich byl počet svobodných žen v roce 2021 více než trojnásobný oproti roku 2011.

Tab. 27 Svobodné ženy a jejich plodnost, 2011 a 2021

Věková skupina	Počet svobodných žen		Generační plodnost ¹⁾	
	2011	2021	2011	2021
15–19	279 016	237 374	0,02	0,01
20–24	306 029	216 856	0,12	0,13
25–29	230 753	211 226	0,30	0,39
30–34	143 522	168 756	0,64	0,74
35–39	71 859	126 779	0,88	1,04
40–44	28 655	101 200	0,79	1,11
45–49	19 001	59 594	0,63	1,02
50–54	14 092	25 136	0,55	0,77
55–59	13 182	16 455	0,49	0,59
60–64	11 552	11 789	0,46	0,46
65+	24 461	30 951	0,37	0,35
Celkem	1 151 851	1 206 116	0,30	0,49

Pozn. 1) Průměrný počet dětí na 1 ženu se zjištěným počtem dětí.

Celkový počet vdaných žen mezi roky 2011 a 2021 poklesl o více než 200 tisíc (viz. tab. 28). Ke zvýšení počtu vdaných žen došlo pouze ve věku 40–49 let, do kterého vstoupily početné generace narozené v 70. letech a ve věkové skupině 65letých a starších žen, do níž se zařadily početné silné poválečné generace žen. Intenzita plodnosti vdaných žen se však snížila téměř v celém věkovém spektru, s výjimkou nejmladší a nejstarší věkové kategorie. Zatímco v roce 2011 připadaly 2 a více dětí na jednu ženu ve věku 40–44 let a více, v roce 2021 to bylo až pro ženy od věku 45–49 let (viz. tab. 28).

Tab. 28 Vdané ženy a jejich plodnost, 2011 a 2021

Věková skupina	Počet vdaných žen		Generační plodnost ¹⁾	
	2011	2021	2011	2021
15–19	762	234	0,50	0,58
20–24	21 438	11 509	0,76	0,73
25–29	107 116	70 292	1,03	1,03
30–34	236 075	144 728	1,58	1,51
35–39	279 139	181 653	1,91	1,88
40–44	223 378	235 232	2,00	1,99
45–49	226 072	248 710	2,04	2,01
50–54	225 207	199 346	2,09	2,02
55–59	257 977	201 236	2,12	2,06
60–64	250 059	192 629	2,11	2,10
65+	368 933	512 035	2,05	2,10
Celkem	2 197 895	1 997 604	1,94	1,95

Pozn. 1) Průměrný počet dětí na 1 ženu se zjištěným počtem dětí.

Mezi lety 2011 a 2021 se zvýšil počet rozvedených žen o více než 80 tisíc. Ke zvýšení počtu rozvedených žen došlo ve věkových skupinách 45–49 let a vyšších, v mladších věcích rozvedených žen ubylo (viz. tab. 29), což lze dát do souvislosti se snižující se základnou vdaných žen. Celkově se intenzita plodnosti rozvedených žen mírně zvýšila, nicméně k nárůstu intenzity plodnosti došlo pouze u žen 60letých a starších. Kohortní plodnost mladších žen nedosáhla úrovně plodnosti z předchozího sčítání. Generační plodnost rozvedených dosahovala pouze mírně nižších hodnot než u vdaných žen (viz. graf 25).



Tab. 29 Rozvedené ženy a jejich plodnost, 2011 a 2021

Věková skupina	Počet rozvedených žen		Generační plodnost ¹⁾	
	2011	2021	2011	2021
15–19	98	2	0,47	0,00
20–24	1 674	569	0,80	0,71
25–29	11 781	4 913	1,04	1,03
30–34	39 926	16 601	1,41	1,36
35–39	77 270	35 441	1,72	1,69
40–44	83 447	72 883	1,87	1,84
45–49	84 098	109 678	1,94	1,89
50–54	72 658	99 992	2,00	1,93
55–59	74 716	91 867	2,04	1,98
60–64	63 630	73 004	2,02	2,03
65+	96 508	183 875	1,95	2,02
Celkem	606 486	688 825	1,88	1,92

Pozn. 1) Průměrný počet dětí na 1 ženu se zjištěným počtem dětí.

Počty ovdovělých žen s přibývajícím věkem rostou (viz. tab. 30). Mezi roky 2011 a 2021 se však jejich celkový počet snížil, a to o téměř 40 tisíc. K poklesu počtu ovdovělých žen došlo ve všech věkových skupinách s výjimkou té nejstarší. Intenzita plodnosti ovdovělých žen se mezi lety 2011 a 2021 mírně snížila, a to v u všech žen kromě 30–34letých. Generační plodnost ovdovělých žen je celkově nejvyšší, srovnáme-li ženy podle rodinného stavu. Zatímco v roce 2011 toto platilo ve všech věkových kategoriích, v roce 2021 plodnost vdaných žen předčila intenzitu plodnosti ovdovělých žen ve věku 40–49 let⁴ (viz. graf 25, tab. 28 a 30). Zatímco v roce 2011 překročily hranici dvou dětí na jednu ženu ovdovělé ženy již ve věku 40–44 let, v roce 2021 ji přesáhla až věková skupina 50–54letých žen.

Tab. 30 Ovdovělé ženy a jejich plodnost, 2011 a 2021

Věková skupina	Počet ovdovělých žen		Generační plodnost ¹⁾	
	2011	2021	2011	2021
15–19	19	0	1,47	
20–24	76	11	0,94	0,36
25–29	360	112	1,32	1,21
30–34	1 395	446	1,58	1,68
35–39	3 738	1 310	1,91	1,90
40–44	6 014	3 543	2,02	1,97
45–49	10 661	7 589	2,07	1,98
50–54	18 776	11 764	2,14	2,02
55–59	37 370	21 296	2,18	2,07
60–64	65 276	37 540	2,17	2,13
65+	490 064	512 061	2,15	2,13
Celkem	634 671	595 672	2,15	2,12

Pozn. 1) Průměrný počet dětí na 1 ženu se zjištěným počtem dětí.

4.4 Kohortní plodnost podle vzdělání a věku žen

Vzhledem k měnící se vzdělanostní struktuře obyvatelstva ČR je důležité zaměřit se i na úroveň plodnosti podle nejvyššího dokončeného vzdělání. S rostoucím podílem vysokoškolsky vzdělaných žen bude celková generační plodnost odrážet generační plodnost této skupiny žen. Podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů 2011 a 2021 se snížil podíl žen ve věku 15–49 let se základním vzděláním (vč. neukončeného) z 14,9 % na 13,6 % a se středním vzděláním bez maturity z 23,7 % na 18,8 %. K poklesu podílu došlo také u žen se středním vzděláním s maturitou a vyšším odborným vzděláním, a to z 40,3 % na 37,2 %. Výrazný nárůst – z 15,1 % na 25,0 % byl zaznamenán z žen s vysokoškolským vzděláním (viz. tab. 31).

Počet žen s nezjištěným nejvyšším dokončeným vzděláním překročil 211 tisíc (tzn. 4,7 % z celkového počtu 15letých a starších žen), z nichž 80,6 tisíc neodpovědělo ani na otázku na počet živě narozených dětí. Co se žen se zjištěnou úrovní vzdělání týká, na otázku na počet živě narozených dětí neodpovědělo 16,2 tisíc z nich (tj. 0,4 % z žen, jejichž vzdělání je známo). Mírně více na tuto otázku neodpovídaly ženy se základním

⁴ V nejmladších věcích je velmi málo ovdovělých žen, srovnání intenzity plodnosti ve věku do 24 let tak není v textu zohledněno.

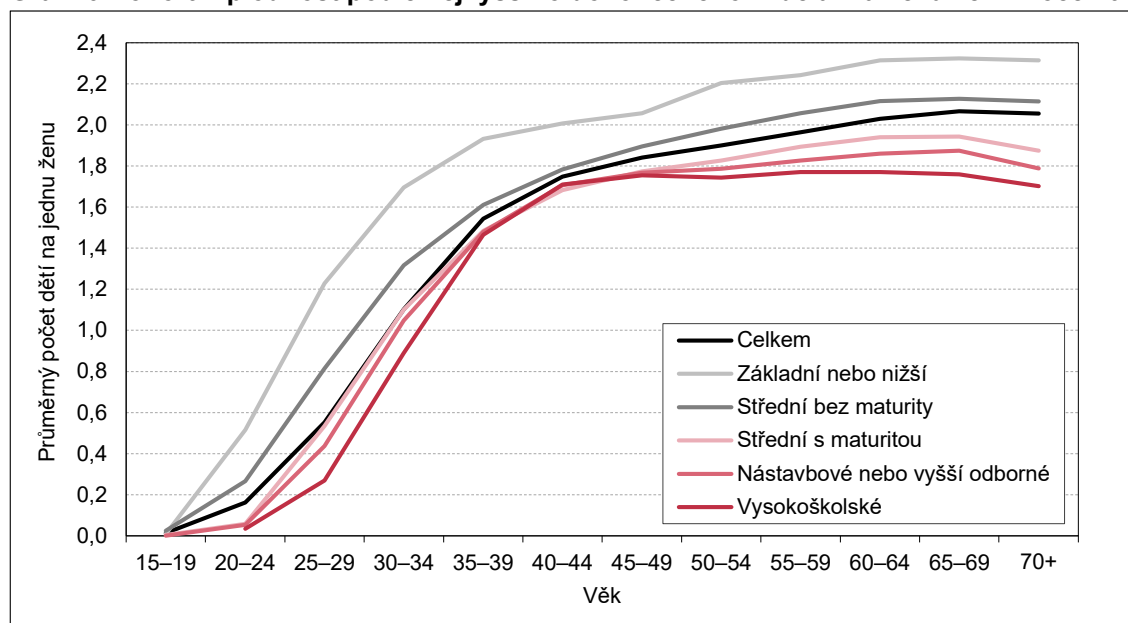
nebo nižším vzděláním (0,5 %), následovaly ženy se středním vzděláním bez maturity a vysokoškolačky (shodně 0,4 %) a ženy se středním vzděláním s maturitou a vyšším odborným vzděláním (shodně 0,3 %).

Tab. 31 Počty a podíly žen podle nejvyššího dokončeného vzdělání, 2011 a 2021

		Ženy ve věku 15 a více let		Ženy ve věku 15-49 let		
		abs.	rel.	abs.	rel.	
SLDB 2011	Obyvatelstvo celkem	4 586 090		2 499 340		
	z toho nejvyšší dokončené vzdělání:	ZŠ vč. neukončeného	990 971	21,6 %	371 489	14,9 %
		SŠ bez mat.	1 247 606	27,2 %	592 067	23,7 %
		SŠ s mat. vč. VOŠ	1 588 646	34,6 %	1 006 818	40,3 %
	VŠ	536 680	11,7 %	378 212	15,1 %	
SLDB 2021	Obyvatelstvo celkem	4 512 181		2 283 024		
	Z toho nejvyšší dokončené vzdělání:	ZŠ vč. neukončeného	664 736	14,7 %	311 478	13,6 %
		SŠ bez mat.	1 182 747	26,2 %	429 864	18,8 %
		SŠ s mat. vč. VOŠ	1 602 559	35,5 %	849 894	37,2 %
	VŠ	823 196	18,2 %	570 956	25,0 %	

Z výsledků sčítání lidu 2021 bylo patrné, že kohortní plodnost žen klesá s rostoucím vzděláním téměř ve všech věkových skupinách (viz. graf 26). U nejmladší skupiny žen s ukončenou reprodukcí ve věku 50 až 54 let byla kohortní plodnost vysokoškolsky vzdělaných žen 1,74 dítěte, zatímco u žen se základním nebo nižším vzděláním byla o 21 % vyšší a dosahovala 2,20 dítěte. Žádná další vzdělanostní skupina žen v tomto věku nepřekročila hranici dvou dětí na jednu ženu. Tuto hranici ať už v jakémkoli věku překročily pouze ženy se základním nebo nižším vzděláním, a to od věkové skupiny 40–44 let a ženy se středním vzděláním bez maturity ve věku 55–59 let a starší (viz. tab. 32).

Graf 26 Kohortní plodnost podle nejvyššího dokončeného vzdělání a věku žen v roce 2021



V případě žen s neukončenou reprodukcí jsou relativní rozdíly kohortní plodnosti mezi skupinami žen podle nejvyššího dokončeného vzdělání větší, protože se navíc projevuje odlišné časování rození dětí. Například ve skupině 25–29letých žen byla hodnota kohortní plodnosti žen se základním nebo nižším vzděláním 1,23, u stejné věkové kategorie žen se středoškolským vzděláním s maturitou to bylo 0,54 a u vysokoškolsky vzdělaných žen pouze 0,27 dětí na jednu ženu.

Vysvětlení diferenčních výsledků generační plodnosti podle dosažené úrovně vzdělání je mnoho. U vysokoškolsky vzdělané populace často, alespoň zpočátku, upřednostňuje kariérní ambice oproti těm rodinným. Samotné studium, zejména to vysokoškolské, trvá déle a vede k odkládání rození dětí do vyššího



věku, čímž se zkracuje doba pro naplnění reprodukčních ambicí. Navíc, náklady ušlých příležitostí (např. kariérní růst, vysoká mzda) jsou u vysokoškolsky vzdělané populace nejvyšší.

Tab. 32 Generační plodnost podle nejvyššího dokončeného vzdělání v roce 2021

Věková skupina	ZŠ nebo nižší ¹⁾	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	Nástavbové nebo VOŠ	VŠ	Nezjištěno	Celkem
15–19	0,01	0,02	0,00	0,00	-	0,24	0,01
20–24	0,52	0,27	0,06	0,05	0,03	0,73	0,16
25–29	1,23	0,81	0,54	0,44	0,27	1,34	0,55
30–34	1,70	1,32	1,10	1,05	0,89	1,73	1,10
35–39	1,93	1,61	1,49	1,48	1,46	1,99	1,54
40–44	2,01	1,78	1,68	1,71	1,71	2,09	1,75
45–49	2,06	1,90	1,77	1,77	1,75	2,20	1,84
50–54	2,20	1,98	1,83	1,79	1,74	2,22	1,90
55–59	2,24	2,06	1,89	1,83	1,77	2,21	1,96
60–64	2,31	2,12	1,94	1,86	1,77	2,19	2,03
65–69	2,32	2,13	1,94	1,88	1,76	2,19	2,07
70+	2,31	2,11	1,87	1,79	1,70	2,13	2,05
Celkem	1,50	1,87	1,49	1,49	1,31	1,86	1,57

Pozn. 1) Do této kategorie spadají osoby s ukončeným nebo neukončeným základním vzděláním, stejně tak i osoby bez vzdělání.

4.5 Kohortní plodnost podle národnosti, náboženské víry a věku žen

Vliv sociokulturních faktorů na generační plodnost odhalují odpovědi na otázky národnosti⁵ a náboženské víry, jejichž vyplnění však bylo ve sčítání 2021 dobrovolné. Míra nevyplněnosti byla velmi vysoká – národnost nevedlo 28,8 % a náboženskou víru 27,9 % žen 15letých a starších. Generační plodnost žen, které nevedly národnost nebo náboženskou víru se ovšem příliš nelišila od celkové úrovně plodnosti, takže vysoká nevyplněnost neměla tak významný vliv na věrohodnost výsledků, jak by se dalo předpokládat. Podíl žen, u nichž byla známá národnost, ale které neodpověděly na otázku na počet živě narozených dětí, činil 0,2 %. Relativně více na tuto otázku neodpovídaly ženy s ukrajinskou národností – 1,2 %, se slovenskou národností – 0,6 % a s polskou národností – 0,5 %. Ženy s uvedenou náboženskou vírou, které neodpověděly na otázku týkající se počtu živě narozených dětí, bylo 0,3 %. Podíl žen s neuvedeným počtem dětí podle odpovědi na otázku ohledně víry se pohyboval od 0,2 % u žen bez náboženské víry po 1,1 % u žen hlásících se k pravoslavné církvi.

Tab. 33 Generační plodnost podle národnosti¹⁾ a věku, 2021

Věková skupina	Česká	Moravská	Polská	Slovenská	Ukrajinská	Vietnamská	Ruská	Neuvedeno	Celkem
15–19	0,01	0,00	0,00	0,03	0,01	0,01	0,00	0,02	0,01
20–24	0,12	0,09	0,09	0,12	0,13	0,25	0,02	0,24	0,16
25–29	0,48	0,47	0,37	0,31	0,45	0,95	0,14	0,68	0,55
30–34	1,06	1,08	0,92	0,89	1,01	1,81	0,64	1,20	1,10
35–39	1,52	1,55	1,48	1,39	1,40	2,06	1,24	1,60	1,54
40–44	1,74	1,76	1,71	1,58	1,49	2,08	1,54	1,79	1,75
45–49	1,82	1,90	1,84	1,72	1,54	2,09	1,57	1,90	1,84
50–54	1,87	1,95	1,86	1,88	1,62	2,05	1,55	1,97	1,90
55–59	1,93	2,06	1,96	2,05	1,75	1,94	1,60	2,04	1,96
60–64	2,00	2,14	2,03	2,08	1,84	1,98	1,61	2,10	2,03
65–69	2,03	2,17	2,11	2,10	1,93	2,24	1,57	2,14	2,07
70+	2,02	2,17	2,07	2,30	1,93	3,04	1,56	2,11	2,05
Celkem	1,59	1,72	1,75	1,54	1,19	1,68	0,86	1,52	1,57

Pozn. 1) Zobrazeny všechny národnosti, kde počet žen ve věku 15 let a více překročil 10 tisíc. Ženy, které uvedly kombinaci dvou národností, nejsou zahrnuty.

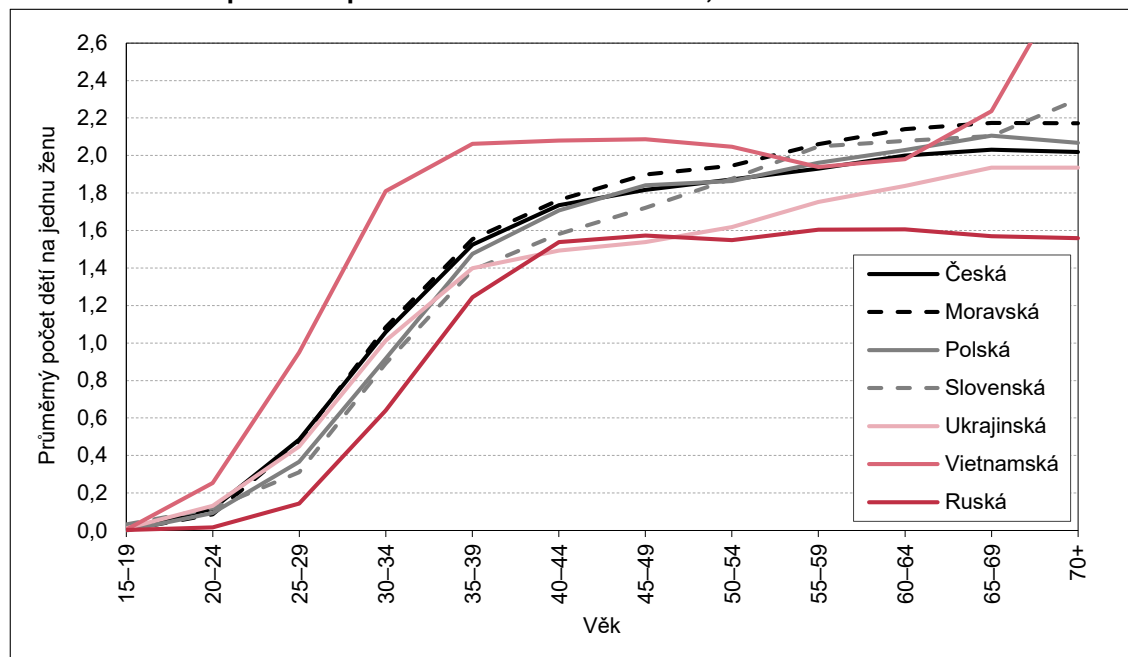
Ženy ve věku 15 let a starší se v 85 % přihlásily k české národnosti, pokud na otázku odpověděly. Dalšími nejpočetněji zastoupenými národnostmi byla moravská (necelých 5 %), slovenská (1,5 %) a ukrajinská (1 %). Zástupkyně polské, ruské a vietnamské národnosti se ještě řadily mezi skupiny s více než 10 tisíci

⁵ Národnost je (na rozdíl od státního občanství v demografické statistice) deklaratorní, to znamená, že se zjišťuje výlučně dotazem u respondenta.

ženami ve věku 15 let a více. Populace České republiky je tedy z hlediska národnosti velmi homogenní, a ačkoli se hodnoty generační plodnosti podle národnosti liší, na celorepublikovou úroveň plodnosti to nemá velký vliv.

Podle výsledků sčítání 2021 měly ženy polské (1,75 dětí na jednu ženu), moravské (1,72) a vietnamské (1,68) národnosti vyšší kohortní plodnost než ženy české národnosti (1,59). Naopak příslušnice slovenské (1,54 dítěte na jednu ženu), ukrajinské (1,19) a ruské (0,86) národnosti vykazovaly nižší hodnoty kohortní plodnosti. Hranici dvou dětí na jednu ženu nepřekročily ženy ukrajinské a ruské národnosti v žádné věkové skupině, ženy moravské a slovenské národnosti ve věku 55–59 let a starší a ženy české a polské národnosti od věkové skupiny 60–64 let. Kohortní plodnost žen s vietnamskou národností se výrazně odlišuje od kohortní plodnosti žen ostatních nejpočetněji zastoupených národností (viz. graf 27). Hranici dvou dětí na jednu ženu překročila kohortní plodnost vietnamských žen ve věku 35–54 let a dále u 65letých a starších žen, ve věku 55–64 let se této hranici blížila (viz. tab. 33).

Graf 27 Kohortní plodnost podle národnosti a věku žen, 2021



Pozn. 1) Zobrazeny všechny národnosti, kde počet žen ve věku 15 let a více překročil 10 tisíc. Ženy, které uvedly kombinaci dvou národností, nejsou zahrnuty.

Zjištěné rozdíly mezi národnostmi jsou do značné míry ovlivněny odlišnou věkovou strukturou. Ženy vietnamské, ukrajinské a ruské národnosti měly oproti všem ženám ve věku 15 let a více mladší věkovou strukturu – zastoupení žen v reprodukčním věku (15–49 let) se pohybuje kolem tří čtvrtin (72,4 % u žen ruské národnosti, 74,8 % u žen vietnamské národnosti, 77,2 % u žen ukrajinské národnosti; viz. tab. 34). Naopak nejstarší věkovou strukturu mají ženy polské národnosti, u nichž je podíl žen v reprodukčním věku pouze třetinový, a naopak žen ve věku 65 a více let je více dvě pětiny (43,2 %). U žen s polskou národností se tak celková plodnost již zvyšovat nebude, zatímco u žen vietnamské, ukrajinské a ruské národnosti se pravděpodobně zvyšovat bude, a to vzhledem k tomu, že v mladších věcích se realizuje pouze část kohortní plodnosti, a proto je zatím celková plodnost těchto skupin nižší.

Při sčítání lidu 2021 se k romské národnosti přihlásilo pouze 1 654 žen, tedy podobně jako ve sčítání 2011, zatímco v roce 1991 to bylo okolo 10 000 žen a v roce 2001 necelých 3 900 žen. Vzhledem k nízkému počtu žen nebyla tedy romská národnost zařazena do tabulky a grafu, nicméně vzhledem k dlouhodobé odlišnosti a diskuzích o reprodukčním chování této sub-populace je vhodné ji alespoň v krátkosti zmínit, ačkoliv výsledky mohou tedy být částečně zkresleny vlivem nízkého počtu událostí. Ženy s romskou národností měly kohortní plodnost zřetelně nejvyšší ve všech věkových skupinách. Například již ve věkové kategorii 30–34 let přesáhla kohortní plodnost hodnotu prosté reprodukce a dosáhla 2,49 dětí na jednu ženu. U nejmladší

věkové skupiny s ukončenou reprodukcí (50–54 let) byla úroveň plodnosti 2,59 dětí, u žen ve věkové skupině 60–64 let to bylo 3,33 dětí a u žen ve věku 70 let a více dokonce 4,62 dětí na jednu ženu.

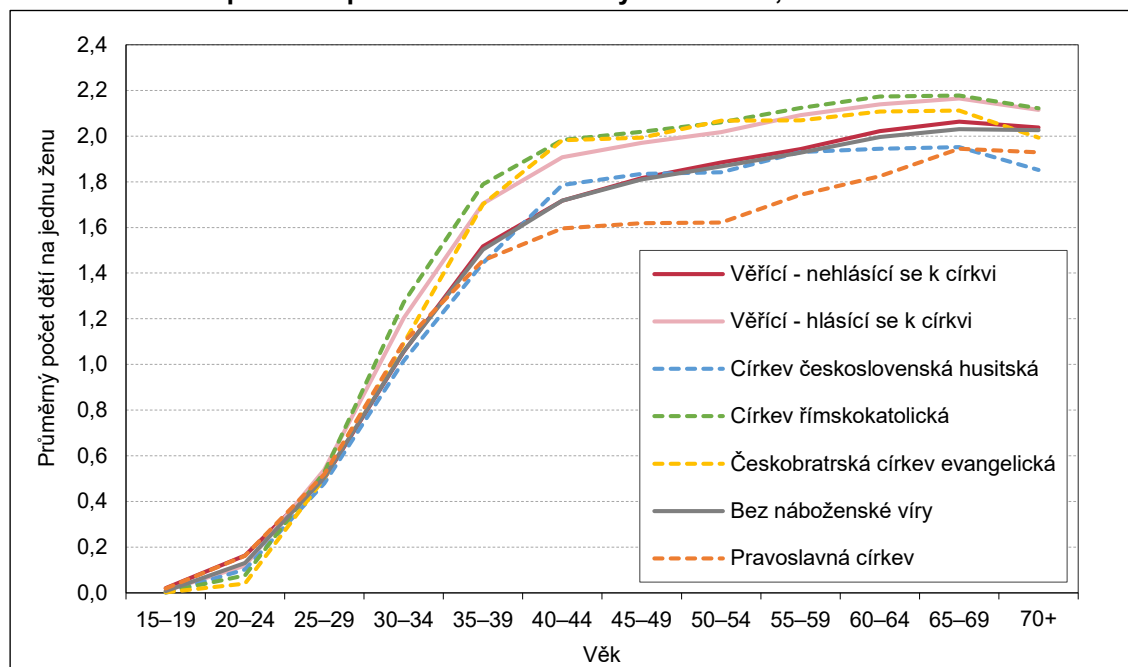
Tab. 34 Věková struktura žen (%) podle národností¹, 2021

Věková skupina	Česká	Moravská	Polská	Slovenská	Ukrajinská	Vietnamská	Ruská	Neuvedeno	Celkem
15–19	4,9	4,6	2,3	1,1	4,5	6,5	6,5	6,4	5,3
20–24	4,3	3,9	2,2	3,7	8,5	5,4	15,6	6,7	5,1
25–29	5,3	4,8	3,8	8,4	11,5	10,4	15,8	8,5	6,4
30–34	6,5	5,7	5,8	11,2	11,5	17,4	11,5	9,0	7,4
35–39	7,3	6,4	6,5	13,7	13,7	12,7	8,9	8,3	7,7
40–44	9,1	8,3	6,9	11,7	14,3	10,0	6,8	9,3	9,2
45–49	9,6	9,1	6,6	7,9	13,3	12,4	7,4	9,3	9,5
50–54	7,7	7,6	6,0	6,2	9,2	10,8	6,6	7,0	7,5
55–59	7,8	7,9	7,7	7,0	6,4	7,4	5,8	6,3	7,4
60–64	7,5	8,4	8,9	7,5	3,9	4,3	4,6	5,8	7,0
65–69	8,6	10,0	16,0	6,7	1,6	1,4	3,8	6,5	7,9
70+	21,4	23,2	27,2	14,9	1,7	1,3	6,7	16,9	19,7

Pozn.1) Zobrazeny všechny národnosti, kde počet žen ve věku 15 let a více překročil 10 tisíc. Ženy, které uvedly kombinaci dvou národností nejsou zahrnuty.

Věřící ženy, které se hlásily k určité církvi, měly v průměru více dětí (1,82 dětí na jednu ženu) než ženy bez náboženské víry (1,49) nebo věřící nehlásící se k církvi nebo náboženské společnosti (1,60 dětí). Z konkrétních uvedených církví měly nejvyšší úroveň plodnosti příslušnice římskokatolické církve (1,88 dítěte), zatímco zástupkyňe Českobratrské církve evangelické a Církve československé husitské měly plodnost o něco nižší, než tomu bylo u římskokatolické církve (1,81, respektive 1,77 dětí). Ženy, které uvedly Pravoslavnou církev, byla kohortní plodnost nižší i než u žen bez náboženské víry, a to 1,35 dětí na jednu ženu. Tyto ženy se od ostatních liší výrazně nižší věkovou strukturou a jejich kohortní plodnost tak není ještě ukončená.

Graf 28 Kohortní plodnost podle náboženské víry a věku žen, 2021



Pozn.1) Zobrazeny všechny církve, kde počet žen ve věku 15 let a více překročil 10 tisíc.

Skupina věřících nehlásících se ke konkrétní církvi měla hodnoty kohortní plodnosti v jednotlivých pětiletých věkových kategoriích velice podobné jako skupina žen bez náboženské víry. Díky mladší populační struktuře žen bez náboženské víry byla ale celková plodnost této skupiny nižší. Na obecně vyšší kohortní plodnost u věřících hlásících se k církvi měla také významný vliv populační struktura, která byla v jejich případě starší než u osob bez náboženské víry.